

УДК 330.5:330.837:[711.438+631.11]

**СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК
ІНСТИТУЦІЙНА ДЕТЕРМІНАНТА
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
ТА АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА**

В.П. РЯБОКОНЬ,

*доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН,
головний науковий співробітник
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»*

О.Г. ШПИКУЛЯК,

*доктор економічних наук, професор,
декан економічного факультету,
Вінницький національний аграрний
університет*

В.А. ПЕХОВ, здобувач

*Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»*

У статті розкриті теоретико-методологічні і концептуальні засади становлення соціального капіталу як інституційної детермінанти розвитку сільських територій та аграрного підприємництва. Визначені певні еволюційні аспекти позиціонування категорії “соціальний капітал” у методологічних конструктах наукових напрацювань представників різних наукових шкіл економіки, соціології, політології, а також аграрних досліджень, що дало змогу позиціонувати визначення соціального капіталу як інституційної детермінанти за галузевою приналежністю. Розкрито міждисциплінарні наукові позиції у визначенні функціонально-рольових характеристик соціального капіталу, його структури, приналежності, мотивації «користувачів» по-відношенню до села як середовища життя і сфери ведення бізнесу, а також підприємництва – інституційної конструкції стимулів зростання добробуту, отримання доходу, упровадження інновацій. Зроблено авторський висновок щодо структури соціального капіталу села, напрямів його інституціоналізації до умов ринку, конкуренції, а також усунування згаданої інституційної конструкції у середовищі трансформаційної економіки вітчизняного аграрного соціуму.

Ключові слова: соціальний капітал, соціум, інституції, село, сільські території, аграрне підприємництво.

Рис. 1. Літ. 15.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток сільських територій та аграрного підприємництва в умовах українського аграрного сьогодення відбувається під дією широкої гамми інституційних детермінант, серед яких вирішальну роль слід надавати соціальному капіталу. Проблема соціального капіталу виникла на відповідному етапі розвитку прогресивних постіндустріальних суспільств, які перейшли у фазу стійкого утвердження визначальної ролі особистості, її соціально-економічних надбань, всебічного забезпечення добробуту нації. Сьогодні соціальний капітал стає тим базисом,

консолідує, багатомірним і найбільш активним надбанням, яке здатне значною мірою гарантувати утвердження та навіть тривале утримання передових позицій суспільства. Питання у тому, що реально-практична інституціоналізація об'єктивно-ринкових засад агрогосподарювання відбувається не лише під впливом різнорідних економічних інститутів, визначну роль тут відіграють соціальні.

Постановка проблеми у заданому ракурсі є цілком прийнятною, адже у розвитку сільських територій та аграрного підприємництва інституційні детермінанти соціального плану сьогодні ідентифікують системні дисбаланси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція соціального капіталу сформувалася досить недавно, тому її аспекти є ще не досить сталими і однозначними у розумінні. Категорія “соціальний капітал” увійшла у науковий обіг завдяки працям П'єра Бурдьє та Джеймса Коулмена у 80-х – на початку 90-х років, набула подальшого розвитку завдяки науковим працям Роберта Патнема (1993 р.). П'єра Бурдьє [1], ввівши у науковий обіг термін “соціальний капітал”, охарактеризував його як субстанцію, яка призначена для окреслення соціальних зв'язків, які можуть виступати ресурсом отримання вигод. Джеймс Коулмен визначив соціальний капітал як суспільне благо, яке створюється вільним і раціональним індивідом для досягнення власних вигод [1]. Концепція соціального капіталу Дж. Коулмена базується на обґрунтуванні його сутності через визначення соціальної організації. У цілому першооснова, базові підходи до визначення соціо-економічних засад розуміння підвалин соціального капіталу сформульовані зарубіжною наукою [2,3]. Питання ж інституційних детермінант слід розглядати у контексті інституціональної теорії, зпозиціонованої у контексті досліджень Д.Норта [4], Р.Коуза [5], Дж. Коммонса [6], В. Гамільтона [7], В. Якубенка [12] та ін.

Вітчизняні ж науковці, у тому числі дослідники питань сільського розвитку, також демонструють певний інтерес до проблеми соціального капіталу в аспекті його значимості для сільських територій. До представників аграрної школи, дослідження яких прямо чи опосередковано позиціонуються у контексті теорії, методології і навіть практики формування соціального капіталу як інституційної детермінанти розвитку сільських територій та аграрного підприємства, слід віднести В. Юрчишина [13], М. Маліка [14], П. Саблука [15], О.Бородіну, В. Рябоконея, О. Булавку, В. Валентинова [11] та інших. Ми ж прагнемо долучитися до них з позиції концептуально-методологічного розуміння соціального капіталу як інституційної детермінанти, сконструювавши доказову базу застосування саме міждисциплінарного синтезу, еволюційної методології загалом, не претендуючи при цьому на остаточність наукових суджень.

Формулювання цілей статті – визначення сутності і функціонально-організаційних ознак соціального капіталу як інституційної детермінанти розвитку сільських територій та аграрного підприємства.

Виклад основного матеріалу. Соціальний капітал, як інституційна конструкція, сукупність організаційно-функціональних атрибутів розвитку сільських територій, є вельми складним утворенням, тому його ідентифікація у контексті визнання сталого розвитку сільських територій, унормовує багатоаспектність теоретико-методологічних і практичних концепцій. Власне саме розуміння цього поняття в сучасній науці позиціонується у контексті міждисциплінарності – взаємної імплементації положень економічної, політичної та навіть правової науки, що досить важливо зрозуміти. Зазначений дискурс проявляється також і щодо розвитку сільських територій, а соціальний капітал при цьому вважається нами специфічною інституційною детермінантою. Зрештою пошук підходів до наукового вирішення цієї проблеми полягає у необхідності аналізу вже існуючих концепцій розуміння категорій і понять для структуризації інститутів соціуму.

Теорія соціального капіталу вважається однією з новітніх теорій економічного росту і розвитку людини. Організації та індивіди стають все більше соціальними суб'єктами суспільних відносин, тому зв'язки між ними, а також довіра і можливість взаємовигідного використання людського та інтелектуального капіталу є запорукою соціально-економічного добробуту. Практична реалізація концепції соціального капіталу створює вагомий прецедент активізації інноваційних процесів у суспільстві і його економіко-господарській підсистемі зокрема.

Конструкційним адептом соціального капіталу у детермінації споглядань на його функціональність щодо сталості сільських територій є мотиваційні пріоритети представників аграрного соціуму, які всезагально зводяться до намагань соціалізації господарського буття. Врахування цього дає підстави стверджувати, що соціальний капітал наслідує інституційну природу, реалізуючи існуючу в певному сільському середовищі соціально-господарську практику.

Поняття соціального капіталу характеризує єдність культури і структури, що складається у межах цивільних громад. Воно включає норми взаємності (довіра і толерантність) та межі громадської залученості (участь людей у спілках, громадах) [9].

Економічне значення соціального капіталу полягає у тому, що він зменшує витрати на координацію спільної діяльності, замінюючи контракти, формальні правила і бюрократичні процедури відносинами довіри, засвоєними професійними стандартами, етикою спілкування – тими неформальними нормами, які передаються традиціями і освітою [2,3]. У цьому визначенні проявляється інституціональна природа соціального капіталу, який формується інституціями і підтримує їх, змушуючи індивідів дотримуватися певних правил у міжагентських відносинах. За визначенням ООН соціальний капітал можна порівняти з економічно невидимим матеріалом, який зв'яже суспільство в єдине ціле і полегшує його функціонування, тим самим поліпшуючи динаміку його соціально-економічного розвитку [10].

Вважаємо, що соціальний капітал – це сукупність зв'язків, система економіко-соціальних відносин, інституцій, колективів, об'єднань, структур використання господарського, трудового та кадрового потенціалу, інтелектуального капіталу, сформованих і належних людині; це консолідуючий фактор економіко-соціальних ролей особистості селянина у соціумі й господарській діяльності як сукупності традицій, функцій, інституціональних складових.

Інституціональна теорія дозволяє розглядати проблему формування соціального капіталу як інституційної детермінанти розвитку сільських територій та аграрного підприємництва з позицій відносин між індивідами і економічними агентами-організаціями. Тобто обґрунтування ролі і принципів функціонування базисних інститутів в аграрному соціумі дає змогу визначити особливості формування соціального капіталу на селі. Концептуальний підхід до визначення соціального капіталу на селі полягає в обґрунтуванні особливостей інституціональних відносин ринкової економіки.

Поглиблюючи теоретичний конструкт висвітлення змісту досліджуваної проблеми зазначимо, що соціальний капітал продовжує входити у науковий обіг, а його сутнісні характеристики формуються на основі синтезу положень соціології, психології, філософії, економічної теорії, інституціоналізму. Ще раз зауважимо, що сутність і природа соціального капіталу інституціональна, а він еволюціонує у науково-практичному аспекті суспільного буття, розвитку ринку.

Щодо сільських територій і аграрного підприємництва, то соціально-економічний процес в умовах вітчизняного сільського розвитку є проблемним з позиції відсутності ефективних механізмів консолідації соціальних і виробничо-господарських систем, інституцій, які сприятимуть стабілізації у розвитку сільської території як життєвого та виробничого середовища. Концепція соціального капіталу сформувалася недавно, тому її аспекти є ще не цілком сталими й однозначними у розумінні, особливо для вітчизняної аграрної економічної науки.

Метою розвитку соціального капіталу як інституційної детермінанти є розбудова ефективних і взаємовигідних соціальних та економічних відносин між селянами у формуванні реальних можливостей перспективного розвитку сільських територій.

Реалізація окресленої мети консолідує завдання, які впливають із потреб сьогодення щодо активізації розвитку сільських територій за рахунок внутрішніх факторів і потенціалу села. Завданнями у даному ракурсі вважаємо: формування інститутів взаємної довіри селян – кооперативів; організацію системного моніторингу соціально-економічних ситуацій на селі – демографічної; формування трудового і кадрового потенціалу, мотиваційного поля діяльності; пропаганда і впровадження інноваційної моделі сільського розвитку; забезпечення продуктивної реалізації існуючого трудового потенціалу через консолідацію господарств населення у систему трудової взаємодії на основі інтеграції та базованих на взаємній довірі зв'язків; сприяння поширенню парадигми дорадництва з метою ефективного інформаційного забезпечення та роз'яснювальної роботи; остаточне утвердження на селі базисних економічних інститутів, перш за все інституту власності, контракту, кооперації; налагодження економічних зв'язків між селянами у ракурсі взаємного сприяння зростанню добробуту; ефективне поєднання економічних і соціальних ролей селян для формування ефективних аграрних мотивацій на благо сільського розвитку.

Системоутворювальним інститутом в утвердженні ефективної економіки сільських територій залишаються аграрні підприємства, поряд з цим їх соціальний капітал, умовно кажучи, використовується задля виробництва продовольства, забезпечення продовольчої безпеки держави. Навколо соціального капіталу підприємств формується соціальний капітал сільських територій (села). Соціальний капітал сільських територій – більш широке поняття, адже він включає капітал підприємств. Але існує одна досить важлива особливість – соціальний капітал села формується завдяки розвитку аграрних підприємств, зокрема їх соціального капіталу і соціального капіталу селян. Соціальний капітал аграрних підприємств є системоутворюючим каталізатором сільського розвитку, адже містить ряд стимулів матеріального змісту, які інституціоналізуються у якості детермінант розвитку сільських територій (стимулів, ефектів, регуляторів тощо).

Стимули матеріального змісту – складова будь-яких відносин, які здійснюються навколо людини. Тому підприємства з їх матеріальними ресурсами забезпечують можливість задоволення потреб сільських жителів, підвищуючи їх індивідуально-колективний соціальний капітал.

Необхідно зазначити, що соціальний капітал села окрім особистісно-індивідуального вираження у великій мірі формується на колективній, обшинній основі. У цьому полягає специфіка українського села, яке тривалий час розвивалося на засадах колективізму, що “пронизував” повсякденне життя в усіх його проявах. Мається на увазі, що взаємодія продуктивних сил і виробничих відносин здійснювалася на засадах колективної праці, зрівняльного підходу до розподілу доходів. Це у свою чергу стримувало процеси формування і розвитку соціального капіталу конкурентного типу.

Таким чином, соціальний капітал набуває виключно важливого значення для успішності підприємницької діяльності в умовах соціально-орієнтованої економіки. Вважаємо, що підприємництво є системоутворюючим фактором економічного і мотиваційного піднесення суспільства. Мотивації у підприємстві вирішують питання економічної безпеки та задоволення потреб кожного індивіда через виробництво і продаж на ринку благ. У даному ракурсі типи соціального капіталу кожен по своєму впливає на становлення і економічне піднесення суб'єктів підприємницької діяльності. Головними аспектами впливу соціального капіталу виступають індивідуальний, організаційний, громадські. Як вважає В.Л. Валентинов, значення залежності від соціального капіталу полягає у тому, що організаційні структури можуть ефективно функціонувати лише за

умови базування на необхідному для них рівні соціального капіталу. Спроби створити певні структури без урахування необхідного для їх існування соціального капіталу навряд чи будуть результативними. Зокрема, на нашу думку, недостатній рівень розвитку обслуговуючої кооперації в аграрному секторі пояснюється передусім саме цією причиною, адже функціонування обслуговуючого кооперативу неможливе без довіри у відносинах між членами, їх здатності конструктивно співробітничати і досягати спільних точок зору [11]. Погоджуючись з цим, слід зазначити, що соціальний капітал по-суті являє собою аспекти взаємодії у колективі, відносини з приводу спільного вирішення проблем, прийняття управлінських рішень на шляху досягнення особистих і колективних цілей. Він включає неформальні й формальні зв'язки, нетрадиційні підходи до вирішення проблем, особистісні складові поведінки індивіда, формується у процесі його становлення (лідерство, повага з боку інших, підприємницький талант). Від соціального капіталу залежить ефективність колективних дій, швидкість досягнення консенсусу між співробітниками організації, кожний з яких має “власний соціальний капітал” і вступає у відносини з іншими людьми. Розуміється, що кожний працівник підприємства характеризується відмінними від інших складовими соціального капіталу (суспільний статус, поведінковий, ментальний, комунікативний аспекти). Соціальний капітал організації, сільськогосподарського підприємства і соціальний капітал працівника, селянина, які включають людський, інтелектуальний капітал на індивідуальному та колективному рівні у комплексі формують навколо сільської території соціальний капітал села.

Формування соціального капіталу на селі передбачає обов'язкову взаємодію між людьми, яка повинна бути організованою і взаємоузгодженою виходячи із їх потреб та структури відносин. Тобто соціальний капітал являє собою формалізацію, поєднання індивідуального капіталу людей у комплекс взаємопов'язаних структурованих за соціальними індивідуально-колективними принципами відносин.

Вважаємо, що соціальний капітал території формується на основі людського та інтелектуального капіталу. Основою соціального капіталу є інституції, суб'єкти господарювання, люди і територіальні утворення, які за рахунок власних кількісно-якісних характеристик формують “соціум” на селі. Важливими системоутворюючими складовими соціального капіталу слід вважати кількісно-якісні характеристики людських ресурсів аграрної сфери і сукупність знань, виражених в інтелектуальній власності та гуманітарних активах.

Становлення соціального капіталу на селі відбувається на основі людського, інтелектуального капіталу, сільської території, а також підприємницького капіталу (рис. 1):

підприємницький капітал – кількісно-вартісні показники ресурсів суб'єктів господарювання;

людський капітал – населення і трудові ресурси села;

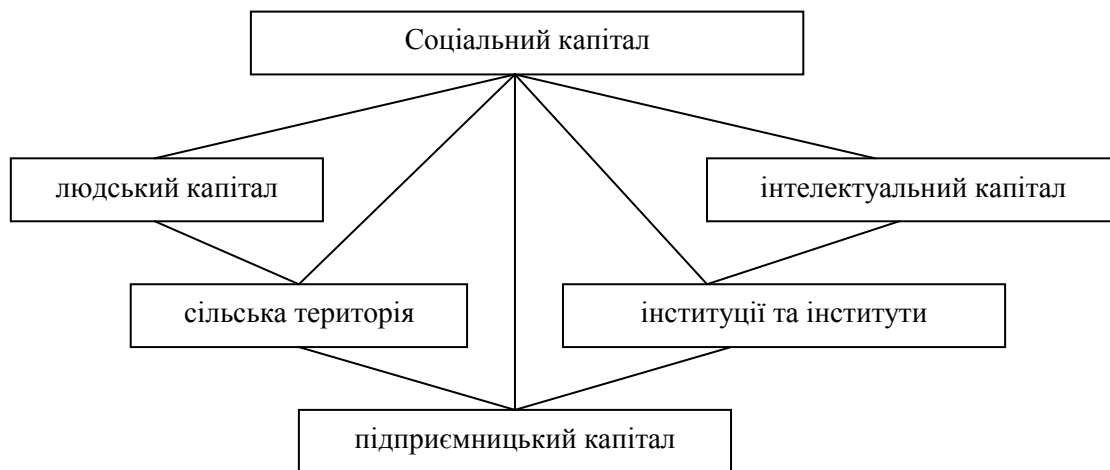
інтелектуальний капітал – сукупність знань, інновацій, наукових розробок, інформаційних систем; сільська територія – територіальне утворення, його також можна виділити в окрему складову соціального капіталу, навколо якої функціонують усі інші види капіталу;

інституції та інститути – об'єднання громадян і об'єднання організацій.

Вважаємо за доцільність введення у науковий оборот поняття “аграрний соціальний капітал”. Аграрний соціальний капітал – це сукупність зв'язків, відносин між людьми, власності, виробничого і трудового потенціалу аграрних підприємств, які функціонують у сільському господарстві й виконують специфічну роль в економіці села – виробництво сільськогосподарської продукції для забезпечення продовольчої безпеки держави.

Кожна система еволюціонує, тобто розвивається, змінюючи кількісні і якісні характеристики, що у соціальному капіталі у найбільшій мірі стосується сільської території. Сільська територія змінюється, кардинально впливаючи на соціальний капітал села.

Соціальний капітал визначає розвиток сільської території як системи підприємств, інститутів, поселень та жителів села. Соціальний капітал утворюється у результаті інтеграції складових сільської території в єдину систему. Усі види капіталу, які функціонують на селі, так чи інакше взаємодіють між собою, формуючи соціальний капітал з усіма його функціональними, вартісними, техніко-технологічними, кількісними та ієрархічними ознаками. Тому соціальний капітал села, сільської території являє собою колективну форму інтеграції індивідів-носіїв власності, суспільно-економічних зв'язків і трудового потенціалу. Коаліційний характер соціального капіталу обумовлений природною необхідністю, адже для забезпечення необхідних умов життя люди об'єднуються у групи, спільноти за виробничими, ідеологічними та цільовими інтересами. Завдяки наведеним принципам утворюються інституції, які, на нашу думку, є проявом, складовою соціального капіталу села, сільських територій, аграрного підприємництва.

Рис. 1. Складові соціального капіталу як інституційної детермінанти розвитку сільських територій та аграрного підприємництва

Джерело: Сформовано на основі результатів досліджень

У формуванні соціального капіталу значну роль відіграє уклад життя селян, ставлення до тієї чи іншої форми господарювання, а також способів і засад організації виробничо-трудової діяльності. На соціальний капітал впливають зовнішні і внутрішні фактори, дана система постійно еволюціонує. Із функціональної точки зору сільський соціум можна ототожнювати із соціальним капіталом села, адже основою сільського соціуму є сільська територія, яка включає і навколо якої формуються усі складові соціального капіталу на селі.

Становлення соціального капіталу українського села проходить в умовах кардинальних змін у соціально-економічному житті, переорієнтації відносин власності з колективно-державних на приватно-індивідуальні. Відсутність економічного інтересу, можливостей покращення умов життя, мотивації трудової діяльності зумовили глибокі деструктивні зміни на селі, які слід вважати “запорукою” системної кризи.

Спостерігається значний дефіцит якісної, висококваліфікованої, тобто конкурентоспроможної робочої сили, а це заважає стабілізації й економічному зростанню. Демографічна складова розвитку села у нинішньому її вигляді стала певним обмежувальним чинником у формуванні та розвитку потенційних можливостей (насамперед кадрових)

аграрних підприємницьких структур. Виникла і поглиблюється ситуація, пов'язана із нестачею спеціалістів усіх рівнів управління та фахових характеристик, професіоналів масових спеціальностей, що виступає стримуючим фактором становлення ефективних, конкурентоспроможних підприємницьких форм у сільському господарстві.

Дослідження показали, що через відсутність інформаційно-комунікаційних можливостей, відтік досвідчених людей, використання і формування соціального капіталу на селі зіштовхується з проблемами. В українському селі практично зведена нанівець участь громадян у суспільному житті через членство у відповідних громадських, професійних і міжпрофесійних організаціях, що створює певний вакуум відносно захисту їх прав. Професійні і міжпрофесійні об'єднання існують, але без залучення до них дрібних селян-виробників, а селяни замикаються в системі “робота – дім – робота”, якщо ж вона відсутня (робота), то домогосподарство стає єдиною соціально-економічною системою у забезпеченні зайнятості.

У сільському секторі економіки функціонує як приватно-індивідуальний, так і суспільно-колективний соціальний капітал. При цьому відбувається певна трансформація суспільно-колективного соціального капіталу з позицій домінування приватної власності, тобто переорієнтація з колективно-державної форми до приватно-колективної. Зокрема необхідно констатувати факт наявності кардинальних змін у функціонуванні життєвої і господарської системи сільського соціуму. Поряд з цим необхідно наголосити на невизначеності і домінуванні настроїв байдужості у житті селян, які глибоко пронизують переважну частину життєвих аспектів на селі. Особливо це стосується настроїв селян та їх мотиваційних пріоритетів щодо виробничо-трудової поведінки.

У вітчизняному сільському соціумі об'єктивно склалися умови за яких переважають колективні інституції у соціальному капіталі і господарському житті. Серед типів соціального капіталу переважає колективна форма його вираження, що притаманніше українській дійсності. Колективна форма соціального капіталу походить від індивідуальної, адже первинними носіями суспільних зв'язків і ресурсів є особистості. Економічна система розвивається завдяки соціальному капіталу, сформованому у вигляді інститутів, що покликані задовольняти потреби суспільства, економічним базисом якого вони виступають.

Інституціональна складова соціального капіталу на селі представлена професійними громадськими організаціями, які є неприбутковими і покликані захищати права та інтереси учасників. Вони виражають соціальні показники становлення соціального капіталу села. Даний сегмент соціального капіталу села є найменш розвинутим, сформовані інституції, об'єднання здебільшого існують формально; їхні програмні положення переважно декларативні. Структури за типом неприбуткових нездатні поки що брати на себе відповідальність щодо організації діяльності й захисту інтересів учасників, значну роль і надалі відіграють командно-адміністративні підходи, а регулятивно-захисна функція практично не реалізовується. З цієї точки зору соціальний капітал, особливо згаданий сегмент, вважаємо неефективним, неадаптованим до ринкових умов соціально-економічного розвитку села.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розвиток соціально-економічних процесів в українському селі періоду становлення ринкової системи господарювання проходить шлях трансформацій і зміни укладу життя. Сільська територія як осередок формування і середовище становлення сільського соціуму переживає системну кризу. Серед капіталу села на перше місце виходить соціальний, який акумулює усі інші види капіталу з прив'язкою до сільської території. Вважаємо, що питання становлення соціального капіталу на селі є актуальним і майже не досліджуваним, адже соціальна складова сільського розвитку не знаходить достатньої уваги серед науковців. Слід наголосити на необхідності дослідження соціально-економічних засад становлення соціального капіталу, мотиваційних пріоритетів селян-носіїв відносин, власників і економічних аспектів їх діяльності та розвитку сільських територій як базису сільського розвитку та розбудови аграрного підприємництва.

Список використаних джерел

1. Електронний ресурс – Режим доступу: – <http://slovari.yandex.ru/dict/sociology/article/sos/sos-0453.htm>
2. Сысоев С.А. Основные подходы к исследованию социального капитала [Электронный ресурс] / С.А. Сысоев. – Режим доступа : <http://www.donntu.edu.ua/> "Библиотека"/.
3. Шпикуляк О.Г. Категорія соціального капіталу в економічній теорії / О.Г. Шпикуляк // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2006. – Вип. 3-4 (20-21). –С. 321-323.
4. Норт. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Норт, Даглас; пер. з англ. І.Дзюб. – К. : Основи, 2000. – 198 с.
5. Коуз Р. Природа фирмы: [Ст. амер. экономиста / Сокр. пер. с англ. Б.Пинскера] // ЭКО: Экономика и орг. пром. пр-ва.- 1993.- № 2 .- С.66-82.
6. Commons J.R. Institutional Economics / J.R. Commons // The American Economic Review. Vol. 21. – №4. – (Dec. 1931). - P. 648-657.
7. Hamilton, Walton H. The Institutional Approach to Economic Theory / Hamilton, Walton H. // American Economic Review. – 1919. - №9. – P.309-318.
8. Smith M.K. Social Capital – The encyclopaedia of informal education / Smith M.K. // www.infed.org/biblio/social_capital.htm.
9. Громадянське суспільство і соціальні перетворення в Україні // Наукова конф. ЛНУ ім. І.Франка, філософський факультет, кафедра філософії, 13-15 грудня 2001 р.: тези. – Львів, 2001. – С. 54-55.
10. ООН Экономический и социальный совет / Конференция европейских статистиков / Социальный капитал – перспективные и тупиковые направления национальной оценки и международных сопоставлений / Женева, 11-13 июня 2007 года. – Режим доступа : <http://www.ecsocman.edu.ru>.
11. Валентинов В.Л. Теоретичні аспекти розвитку форм господарювання в аграрному секторі: роль соціального капіталу. Наук. вісн. НАУ // Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., – 2003. – Вип. 72 – 382 с. – С. 307–311.
12. Якубенко В.Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці: Монографія / Якубенко В.Д. – К. : КНЕУ, 2004. – 252 с.
13. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК.– 2005. – №3. – С. 3–10.
14. Малік М.Й. Мотивація виробничої діяльності в аграрній сфері економіки [методологія і організація] / Малік М.Й. – К. : ІАЕ, 1995. – 177 с.
15. Саблук П.Т. Вибрані твори від постановки до вирішення... Вибрані статті з питань аграрної економіки: [у двох книгах. Кн.1] / Саблук П.Т. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 636 с.

Список джерел у транслітерації/References

1. Elektronnyi resurs – Rezhym dostupu: – <http://slovari.yandex.ru/dict/sociology/article/sos/sos-0453.htm>
2. Sysoiev S.A. Osnovnyie podkhody k sssledovaniuu sotsialnogo kapitala [Elektronnyi resurs] / S.A. Sysoev. – Rezhym dostupa : <http://www.donntu.edu.ua/> "Biblioteka"/.
3. Shpykuliak O.H. Katehoriia sotsialnoho kapitalu v ekonomichnii teorii / O.H. Shpykuliak // Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. – 2006. – Vyp. 3-4 (20-21). –S. 321-323.

4. Nort. Instytuttsii, instytuttsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky / Nort, Dahlas; per. z anhl. I.Dziub. – K. : Osnovy, 2000. – 198 s.
5. K o u z R. Priroda firmy: [St. amer. ekonomista / Sokr. per. s angl. B.Pinskera] //EKO: Ekonomika i org. prom. pr-va.- 1993.- № 2 .- S.66-82.
6. Commons J.R. Inctitutional Economics / J.R. Commons // The American Economic Review. Vol. 21. – №4. – (Dec. 1931). - P. 648-657.
7. Hamilton, Walton H. The Inctitutional Approach to Economic Teory / Hamilton, Walton H. // American Economic Review. – 1919. - №9. – P.309-318.
8. Smith M.K. Social Capital – The encyclopaedia of informal education / Smith M.K. // www.infed.org/biblio/social_capital.htm.
9. Hromadianske suspilstvo i sotsialni peretvorennia v Ukraini // Naukova konf. LNU im. I.Franka, filosofskiyi fakultet, kafedra filosofii, 13-15 hrudnia 2001 r.: tezy. – Lviv, 2001. – S. 54-55.
10. OON Ekonomicheskii y sotsialnyi sovet / Konferentsiia yevropeiskikh statistikov / Sotsialnyi kapital – perspektivnyie i tupikovyye napravleniia natsionalnoi otsenki y mezhdunarodnykh sopostavlennii / Zheneva, 11-13 iunia 2007 goda. – Rezhym dostupa : <http://www.ecsocman.edu.ru>.
11. Valentynov V.L. Teoretychni aspekty rozvytku form hospodariuvannia v ahrarnomu sektori: rol sotsialnoho kapitalu. Nauk. visn. NAU // Redkol.: D.O. Melnychuk (vidp. red.) ta in. – K., – 2003. – Vyp. 72 – 382 s. – S. 307–311.
12. Yakubenko V.D. Bazysni instytuty u transformatsiinii ekonomitsi: Monohrafiia / Yakubenko V.D. – K. : KNEU, 2004. – 252 s.
13. Yurchyshyn V.V. Silski terytorii yak systemoutvoriuiuchi factory rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky / V.V. Yurchyshyn // Ekonomika APK.– 2005. – №3. – S. 3–10.
14. Malik M.I. Motyvatsiia vyrobnychoi diialnosti v ahrarnii sferi ekonomiky [metodolohiia i orhanizatsiia]/ Malik M.I. – K. : IAE, 1995. – 177 s.
15. Sabluk P.T. Vybrani tvory vid postanovky do vyrishennia... Vybrani statti z pytan ahrarnoi ekonomiky: [u dvokh knykhakh. Kn.1] / Sabluk P.T. – K. : NNTs IAE, 2009. – 636 s.

АННОТАЦИЯ

СОЦИАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ КАК ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ ДЕТЕРМИНАНТА РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ И АГРАРНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

РЯБОКОНЬ Василий Петрович, доктор экономических наук, профессор,
член-корреспондент НААН, главный научный сотрудник,
Национальный научный центр «Институт аграрной экономики»
ШПИКУЛЯК Александр Григорьевич, доктор экономических наук, профессор,
декан экономического факультета,
Винницкий национальный аграрный университет
ПЕХОВ Владимир Анатольевич, соискатель,
Национальный научный центр «Институт аграрной экономики»

В статье раскрыты теоретико-методологические и концептуальные основы становления социального капитала как институциональной детерминанты развития сельских территорий и аграрного предпринимательства. Определены некоторые эволюционные аспекты позиционирования категории “социальный капитал” в методологических конструктах научных работ представителей разных научных школ экономики, социологии, политологии, а также аграрных исследований, которые дали возможность позиционировать определение социального капитала как институциональной детерминанты по отраслевой принадлежности. Раскрыты междисциплинарные научные позиции в определении функционально-ролевых характеристик социального капитала, его структуры, принадлежности, мотивации “пользователей” по отношению к селу как среды жизни и сферы ведения бизнеса, а также предпринимательства – институциональной конструкции стимулов

роста благосостояння, получения дохода, внедрения инноваций. Сделан авторский вывод о структуре социального капитала села, направлений его институционализации к условиям рынка, конкуренции, а также обобществления упомянутой институциональной конструкции в среде трансформационной экономики отечественного аграрного социума.

Ключевые слова: социальный капитал, социум, институции, село, сельские территории, аграрное предпринимательство.

ANNOTATION
SOCIAL CAPITAL AS INSTITUTIONAL DETERMINANTS OF RURAL DEVELOPMENT AND AGRICULTURAL ENTERPRISE

***RIABOKON** Vasyl, Doctor of Economic Sciences, professor, corresponding member of NAAS of Ukraine, chief research assistant, National research centre "Institute of Agrarian Economy"*
***SHPYKULIAK** Oleksandr, Doctor of Economic Sciences, professor, Dean of the Economic Department, Vinnytsia National Agrarian University*
***PEKHOV** Volodymyr, researcher, National scientific center „Institute of Agrarian Economy”*

Theoretical, methodological and conceptual basics of social capital formation as institutional determinant of rural territories and agribusiness development are shown in the article. Some evolutionary aspects positioning of the category “social capital” in methodological constructions of scientific performances of different scientific economics, sociology, political science and also agrarian science trends representatives which gave the opportunity to position the determination of social capital as institutional determinant by sectoral pertain are defined. Interdisciplinary scientific positions in determining functional and thematic characteristics of social capital, its structures, pertain, incentives of “users” in relation to village as habitat and place to run business and also a place of entrepreneurship – institutional construction of welfare increase impetus, income acquisition, innovations promotion are disclosed. Author’s conclusion concerning social rural capital structure, trends of its institutionalization towards market conditions, competition and also generalization of above mentioned institutional construction in conditions of national agrarian social medium’s economy is made.

Keywords: social capital , institutions, country, rural territories, agrarian entrepreneurship.

Інформація про авторів

РЯБОКОНЬ Василь Петрович, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН, головний науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03680, м Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

ШПИКУЛЯК Олександр Григорович, доктор економічних наук, професор, декан економічного факультету, Вінницький національний аграрний університет (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3, e-mail: spikuliak@ukr.net)

ПЕХОВ Володимир Анатолійович, здобувач, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03680, м Київ, вул. Героїв Оборони, 10, e-mail: kryzhanovskyi@gmail.com)

РЯБОКОНЬ Василий Петрович, доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент НААН, главный научный сотрудник, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03680, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

ШПИКУЛЯК Александр Григорьевич, доктор экономических наук, профессор, декан экономического факультета, Винницкий национальный аграрный университет (21008, г. Винница, ул. Солнечная, 3, e-mail: spikuliak@ukr.net)

ПЕХОВ Владимир Анатольевич, соискатель, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03680, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10, e-mail: kryzhanovskyi@gmail.com)

RIABOKON Vasyl - Doctor of Economic Sciences, professor, corresponding member of NAAS of Ukraine, chief research assistant, National research centre "Institute of Agrarian Economy" (03680, Kyiv, Heroes of Defense Str., 10)

SHPYKULIAK Oleksandr - Doctor of Economic Sciences, professor, Dean of the Economic Department, Vinnytsia National Agrarian University (21008, Vinnytsia, Sonyachna Str. 3, e-mail: spikuliak@ukr.net)

PEKHOV Volodymyr - researcher, National scientific center „Institute of Agrarian Economy” (03680, Kyiv, Heroes of Defense Str., 10, e-mail: kryzhanovskyi@gmail.com)

Стаття надійшла до редакції 20 лютого 2015 року